

підготовка в орієнтуванні на місцевості з компасом і картою.

Для закріплення отриманих знань і навичок гуртківці брали участь у змаганнях різних рівнів, а також проводились зустрічі з провідними радіоспортсменами, які сприяли поглибленню інтересу до занять у гуртку.

Теоретичні заняття на вищому рівні проводяться лише для повторення елементів підготовки, проведення позапланових інструктажів із правил техніки безпеки та у випадку надходження нової інформації.

Наприкінці кожного навчального року проводиться підсумкове заняття, на якому аналізувалась робота гуртка за рік, планувалась діяльність на наступний навчальний рік, на період канікул із урахуванням календарних планів змагань.

Кращим гуртківцям-спортсменам, які склали заключні контрольні нормативи, присвоювались розряди із врученням класифікаційних книжок.

Висновки. Впровадження гуртка спортивної радіопеленгації в школі дало можливість збільшити освітню і виховну роботу зі школярами у позакласний час, підвищити рухову активність, що позитивно вплинуло на здоров'я учнів. Також кожен гуртківець мав можливість реалізувати власні інтереси в спорті (приймав участь у змаганнях певного рівня, виконав розряд з виду спорту).

Найнижчими результатами роботи гуртка були призові місця в міських змаганнях зі спортивного орієнтування в своїх вікових категоріях, а найвищими – особиста перемога в юнацькому чемпіонаті Європи зі спортивної радіопеленгації в 2008 році.

Після закінчення школи багато гуртківців продовжують займатися спортом в спортивному радіоклубі «Пеленг».

Отже дані заняття створили сприятливі умови для залучення учнів до систематичних занять фізичною культурою та спортом.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Вартанесян В.А. Спортивная радиопеленгация. – М.: ДОСААФ, 1980. – 96 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: Навчальний посібник, 3-тє видання, стереотипне. – К.: Академвидав, 2009. – 616 с.
3. Гречихин А., Киргетов В. С картой и компасом – по радиоследу. Соревнования по радиоориентированию. – М.: ДОСААФ, 1975. – 76 с.
4. Психологія і педагогіка життєтворчості: Навч.-метод. Посібник /Ред. рада: В.М. Доній, Г.М. Несен, Л.В. Сохань, І. Г. Єрмаков та ін. – К., 1996. – 792 с.
5. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: Академія, 2002. – 528 с.
6. Шиян Б.М. теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 2. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 248 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Щербатюк Наталія Іванівна – викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: позакласна та позашкільна фізкультурно оздоровча робота.

КРИТЕРІЇ СФОРМОВАНOSTІ КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

Інна ЩОГОЛЄВА (Кіровоград)

У статті проведено гносеологічний аналіз поняття „критерії”, наведена характеристика критеріїв оцінки комунікативних здібностей студентів на етапі вхідного контролю, а також критерії і шкала оцінювання комунікативного розвитку майбутніх спеціалістів галузі туризму.

В статтє проведєн гносеологический анализ понятия „критерии”, представлена характеристика критериев оценки коммуникативных способностей студентов на этапе входящего контроля, а также критерии и шкала оценивания коммуникативного развития будущих специалистов туристической отрасли.

Ключові слова: спілкування, комунікативні здібності, комунікативна успішність, рівні сформованості, критерії оцінювання, шкала оцінювання.

Постановка проблеми. На теперішній час у багатьох країнах світу відзначається перехід до нового технологічного устрою, який передбачає широке використання ін формаційних та комунікаційних технологій, що, в

свою чергу, пред'являє нові вимоги до суб'єктів інформаційної взаємодії. В зв'язку з цим, такі якості особистості як комунікаційний потенціал та комунікаційна компетентність стають індикаторами ефективності комунікативної діяльності особистості в різних сферах, у тому числі і в сфері туризму, а питання формування розвинутих комунікативних здібностей взагалі набуває статусу важливої соціальної проблеми.

Комунікативна діяльність майбутнього спеціаліста галузі туризму буде дійсно успішною, якщо студент буде мати розвинуті комунікативні здібності, які передбачають володіння цілим комплексом комунікативних якостей, сформованих на різних рівнях – на рівні індивіда, на рівні суб'єкта спілкування, на рівні особистості та індивідуальності,

кожний з яких передбачає певний перелік якостей.

На рівні індивіда формується пластичність нервової системи, здатність переробляти аудіальну, візуальну та кінестичну інформацію, усталюється тип темпераменту, який проявляється через активність та емоційні реакції індивіда.

Знання правил спілкування, володіння стратегіями комунікативної поведінки, які зумовлені контекстом ситуації, відносяться до якостей, які повинні бути притаманними майбутньому спеціалісту як суб'єкту спілкування.

Як індивідуальність, майбутній спеціаліст повинен адекватно оцінювати власні здібності і можливості, бути здатним до саморегуляції, а як особистість і майбутній професіонал – повинен мати потребу в спілкуванні, сформовані моральні та етичні цінності.

Отже, навчання студентів майбутній професійній діяльності в галузі туризму спрямоване на досягнення запланованих результатів, що відбивають досягнутий рівень сформованості комунікативних здібностей, які виступають провідними в переліку якостей, необхідних в майбутній діяльності. Дійсно ефективним засобом діагностики успішності процесу формування комунікативних здібностей є критерії, які дають змогу вносити зміни в цей процес та корегувати його на основі проблем, що були виявлені в процесі діагностики рівня сформованості комунікативних здібностей.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз наукових робіт і публікацій свідчить про те, що до проблеми комунікативної підготовки майбутніх спеціалістів звертались педагоги і психологи. Так, розвитку комунікативних умінь присвячені праці таких науковців, як В.А. Кан-Калик, О.М. Леонтьєв, А.В. Мудрик, Н.П. Волкова, Л.С. Виготський, М.С. Каган, Г.М. Андреева тощо.

В розробці проблеми становлення суб'єкту комунікаційної дії та формування його потенціалу велику роль відіграють праці таких вчених, як П.С. Брудний, Т.Ф. Кузнецова, А.Л. Доброхотов та ін.

Жуковський І.В. в своїх працях висвітлює проблему міжкультурної комунікації, наголошуючи на тому, що майбутній спеціаліст, якому доведеться працювати в умовах ринкової економіки, повинен бути не тільки творчою особистістю, здатною до інтелектуальної та організаторської діяльності, а й такою, яка буде здатною знаходити спільну мову з представниками різних культур. [3].

В теоретичних розробках Конецької В.П. [1] та Соколової В.В. [2] розглядаються деякі питання, пов'язані з дослідженням комунікативних здібностей, але в цих роботах відсутня термінологічна диференціація таких понять, як комунікативні уміння, комунікативна компетентність та комунікативні здібності тощо.

Готовність майбутнього спеціаліста галузі туризму до спілкування характеризується як його інтегративна якість, що містить такі складові, як уміння взаємодіяти з різними людьми з урахуванням умов, в яких відбувається спілкування; толерантне відношення до представників різних культур; володіння стратегіями спілкування.

Постановка завдання. Розкрити сутність, перелік, зміст та надати характеристику критеріїв сформованості комунікативних здібностей майбутніх спеціалістів галузі туризму.

Виклад основного матеріалу. Освітній процес у вищому навчальному закладі повинен відповідати рівню реальних вимог суспільства щодо підготовки спеціалістів і сприяти наближенню особистості студента до реальних ситуацій [4].

Визначення рівня комунікативної успішності студента потребує виокремлення тих критеріїв, за допомогою яких може бути визначені комунікативна успішність, та які дозволяють отримати найбільш об'єктивні результати щодо її рівня.

Вважаємо за необхідне визначити сутність поняття „критерій” та особливості його використання. Слово „критерій” грецького походження, яке перекладається як „засіб для рішення”. В Енциклопедичному словнику „критерій” тлумачиться як ознака, на основі якої відбувається оцінка, визначення або класифікація чого-небудь; міра оцінки [5]. Використання критеріїв, як видно з етимології цього слова, нерозривно пов'язане з прийняттям тих чи інших рішень. Критерій допомагає визначити, яке рішення необхідно прийняти в певній ситуації. Для прийняття обґрунтованого рішення необхідно проаналізувати інформацію, джерелом якої виступають кількісні та якісні характеристики явищ або предметів, які можуть бути співвіднесені з вимогами до діяльності, що виконується.

Досить часто в спеціальній методичній та психологічній літературі використовується також термін „рівень”, в який автори вкладають різне змістовне навантаження, тому що на теперішній час не існує загальноприйнятої класифікації рівнів

володіння будь-чим. Відсутність єдиної класифікації рівнів породжує вільність авторів у встановленні рівнів, основою яких є різні критерії і відповідний їм зміст. Іноді рівень тлумачать як ступінь, досягнуту в процесі розвитку, як якісний стан та ступінь цього розвитку.

В зв'язку з тим, що здібності до спілкування та взаємодії з людьми зумовлені соціально та розрізняються по ступеню їх прояву в тій чи іншій діяльності, останнім часом їх стали виокремлювати в особливу групу. Так, Батаршев А.В. [6] пропонує розрізняти чотири рівня здібностей: репродуктивний; творчий; високий; найвищий. Синявський В.В. та Федоришин В.В. в розробленій ними методиці оцінки комунікативних та організаторських здібностей (КОС-1), визначили наступні рівні: низький, нижче середнього, середній, високий, дуже високий. Ряховський В.Ф. в методиці визначення комунікативності виокремлює дуже низький, низький, середній, вище середнього, високий, дуже високий рівень та хворобливий характер комунікативності. В розробленій тестовій карті комунікативної діяльності О.О. Леонт'єв виокремлює такі рівні, як дуже низький, низький, середній, високий, дуже високий. Отже, кожен з авторів розробленої методики сам визначає підхід до ранжування отриманих даних за визначеними рівнями.

Основою формування комунікативних здібностей майбутніх фахівців, її ядром, є цілісний педагогічний процес, від ефективності якого буде залежати ефективність педагогічної системи взагалі. Відповідно, критерії ефективності повинні бути такими, щоб дозволяти оцінювати результати завдань щодо формування комунікативних здібностей студентів в процесі навчання. При розробці критеріїв ми відштовхувались від того, що основою формування комунікативних здібностей є спілкування викладача і студентів, яке здійснюється в процесі їх взаємодії.

За початок відрхунку ми прийняли рівень сформованості комунікативних здібностей студентів, який було визначено на етапі вхідного контролю, та який був визначений на основі критеріїв, які дозволяють охарактеризувати професійно значимі якості студентів, що в певній мірі є критеріями оцінки їх сформованості (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика критеріїв оцінки комунікативних здібностей студентів на етапі вхідного контролю

Критерій	Характеристика критерію
Прагнення до продуктивної праці під час занять	Здатність студента виконувати запропоновані завдання в визначений викладачем час
Прагнення до якісного виконання поставлених завдань	Використання студентом всіх наявних можливостей для ефективного виконання поставлених завдань
Здатність вирішувати широке коло комунікативних завдань	Вміння вирішувати комунікативні завдання різних типів
Здатність оперативно, гнучко змінювати способи дій з урахуванням особливості ситуації	Творчий підхід до вирішення нетипових ситуацій
Прагнення до глибинних комунікативних знань	Здатність рухатись від поставлених цілей до практичного здійснення комунікативної діяльності
Здатність ефективно працювати в колективі	Безпосередній прояв комунікативних здібностей, ознаки професійної зрілості та професійної мобільності

Враховуючи те, що в процесі вивчення дисципліни „Менеджмент туризму” студенти виконують завдання різних типів, які передбачають як усні так і письмові звіти про виконання цих завдань, ми вважаємо за необхідне зазначити процес підготовки, виконання та критерії, за якими оцінюються ці завдання. В якості прикладу наводимо критерії і шкалу оцінювання усних відповідей студентів (табл. 2).

Висновки. Формування та розвиток комунікативних здібностей майбутніх спеціалістів галузі туризму потребує застосування різних засобів діагностики успішності цього процесу. Забезпечити ефективність діагностичних заходів можна за умови обґрунтування та визначення критеріїв оцінювання, які дають змогу вносити зміни в процес формування та корегувати його на основі проблем, що були виявлені в процесі діагностики рівня сформованості комунікативних здібностей майбутніх спеціалістів.

Перспективи подальших розвідок напрямку передбачають визначення критеріїв оцінювання письмових робіт майбутніх спеціалістів галузі туризму, з яких буде формуватися їх портфоліо як комплекс їх навчальних досягнень.

Таблиця 2

Критерії і шкала оцінювання усних відповідей студентів

Якісна оцінка	Критерії оцінки	Ступінь розвитку комунікативних здібностей
Відмінно	<ul style="list-style-type: none"> – правильне розуміння теми і предмета питання; – вільне володіння понятійним апаратом; – продумана композиція виступу; – системність в висвітленні питання; – наявність міжпредметних зв'язків; – креативність в діалозі; – здатність до практичного відбиття теорії; – красномовність; – ерудованість 	<ul style="list-style-type: none"> – логічна стрункість усних суджень; – висока наукова креативність, комунікативність; – діалектичність думки; – побудова композиції виступу та мовні засоби, що використовуються, сприяють розкриттю теми; – активне володіння та комбінуван-ня психологічних та комунікативних вмій
Дуже добре	<ul style="list-style-type: none"> – правильне розуміння теми і предмета питання; – активне володіння понятійним апаратом; – адекватність композиції темі виступу; – аналітичний підхід до висвітлення питання; – самостійність суджень, готовність до діалогу; – свідоме уявлення про співвідношення теорії і практики; – загальна ерудованість 	<ul style="list-style-type: none"> – логічна стрункість думки; – самостійність наукової думки; – евристичність в діалозі; – вільне володіння основними комунікативними методами; – вільне володіння мовою; – правильність мови
Добре	<ul style="list-style-type: none"> – вірне розуміння теми і предмету питання; – пасивне володіння понятійним апаратом; – адекватність композиції темі виступу; – цілісність бачення проблеми; – описовий підхід до висвітлення питання; – односторонність в усвідомленні матеріалу; – закритість в діалозі; – певні утруднення в розумінні практичного застосування теорії; – незначні відхилення від норм мовлення 	<ul style="list-style-type: none"> – логічна непротиворічність суджень; – відсутність оригінальності суджень; – схильність до шаблонного ведення дискусії; – мова, в цілому відповідає нормам; – вільне володіння комунікативними методами при відсутності гнучкості в їх використанні
Задовільно	<ul style="list-style-type: none"> – вузьке розуміння теми і предмета питання; – фрагментарність бачення проблеми; – описовий підхід до висвітлення питання; – нерозуміння окремих питань, концепцій; – задовільне володіння теоретичною базою дослідження; – нелогічна побудова композиції виступу; – слабе розуміння зв'язку між теорією та практикою; – певні утруднення при викладенні матеріалу 	<ul style="list-style-type: none"> – недостатня комунікативна компетентність; – схильність до логічних помилок; – відсутність креативності в викладенні питання; – схильність до комунікативної замкненості; – утруднення в процесі мовлення; – комунікативні утруднення в процесі діалогу
Достатньо	<ul style="list-style-type: none"> – відносне розуміння теми і предмета питання; – приблизне бачення проблеми; – описовий підхід до висвітлення питання; – незнання окремих питань, концепцій; – некоректна побудова композиції виступу; – нерозуміння можливих зв'язків між теорією та практикою; – значні утруднення при викладенні матеріалу 	<ul style="list-style-type: none"> – прояв мінімальної комунікативної компетентності; – наявність певної кількості логічних помилок в процесі спілкування; – комунікативна замкненість; – значні утруднення в процесі мовлення; – істотні комунікативні утруднення в діалозі; – задовільне володіння основними комунікативними методами

Незадовільно (з можливістю перескладання)	<ul style="list-style-type: none"> – недостатнє розуміння теми і предмету питання; – відсутність загального бачення проблеми; – наявність логічних порушень думок; – істотні прогалини в знанні питання; – відсутність композиції виступу; – теорія і практика не суміщаються в свідомості; – не сформований понятійний апарат 	<ul style="list-style-type: none"> – прояв ситуативної комунікативної некомпетентності; – схильність до логічних помилок в спілкуванні; – композиція виступу майже відсутня; – ситуаційна недорікуватість; – ситуативне володіння основними комунікативними методами
Незадовільно (повторне вивчення курсу)	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність розуміння теми і предмету питання; – відсутність загального бачення проблеми; – тотальні прогалини в знанні питання; – нерозуміння суміщення теорії та практики; – відсутність понятійного апарату; – відсутність логіки у викладенні матеріалу 	<ul style="list-style-type: none"> – прояв загальної комунікативної некомпетентності; – велика кількість логічних помилок в процесі спілкування; – композиція виступу відсутня; – відсутність навичок володіння основними комунікативними методами

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Конечкая В. П. Социология коммуникации / Конечкая В. П. – М. : МУБУ, 1997. – 304 с.
2. Соколова В. В. Культура речи и культура общения / Соколова В. В. – М. : Просвещение, 1995. – 190 с. – (Библика учителя русского языка и литературы).
3. Жуковский И. В. Этнокультурное образование в многонациональном регионе / И. В. Жуковский // Педагогика. – М. : – 2001. – №3. – С. 37-40.
4. Лебедев О. Т. Проблемы теории подготовки специалистов в высшей школе : [монография] / О. Т. Лебедев, Г. Е. Маркевич. – Воронеж : Изд-во Воронежского университета, 1984. – 209 с.

5. Советский энциклопедический словарь / [гл. ред. А. М. Прохоров]. 2-е изд. – М. : Сов. Энциклопедия, 1982. – 1600 с. : ил.

6. Батаршев А. В. Диагностика способности к общению / Батаршев А. В. – СПб. : Питер, 2006. – 176 с. : ил. – (Серия „Практическая психология“).

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Гогольсва Інна Валентинівна – старший викладач кафедри менеджменту та економіки Державної льотної академії України.

Наукові інтереси: формування комунікативних умінь у майбутнього менеджменту туризму.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
СТАРШОКЛАСНИКІВ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Оксана ЯЗЛОВЕЦЬКА (Кіровоград)

У статті уточнюється структура процесу соціалізації; описуються рівні соціалізації старшокласників, їх змістовні характеристики; виділяються основні компоненти в структурі соціалізації.

В статтє уточняется структура процесса социализации; описываются уровни социализации старшеклассников, их содержательные характеристики; выделяются основные компоненты в структуре социализации.

Ключові слова: соціалізація, самовизначення, адаптація, компоненти в структурі соціалізації.

В даний час соціально-економічні перетворення неминуче охоплюють всі аспекти життєдіяльності людини і в значній мірі визначають масштаби інноваційних процесів, що відбуваються в сфері освіти і безпосередньо пов'язаних з об'єктивною потребою суспільства в особистості, готової до прийняття самостійних рішень і осмисленого вибору життєвого шляху.

Трансформація соціальних ідеалів і цінностей неминуче задають нові параметри перебігу соціалізації, висуваючи до суб'єкта підвищені вимоги щодо формування моделей

соціальної поведінки, конструювання персональної системи цінностей та ідентифікаційних структур.

Усе це активізує увагу до проблем соціалізації молодого покоління, визначення особливостей її перебігу, винайдення способів підвищення ефективності цього процесу.

Принципове значення в педагогічній науці та практиці набуває пошук оптимальної моделі соціалізації старшокласників, що забезпечує інтенсивне становлення особистісних якостей, відносин і позицій учня в суспільстві. Тому мета роботи полягає у виокремленні основних компонентів в структурі соціалізації, визначенні рівнів соціалізації старшокласників та їх змістовних характеристик.

Соціалізація старшокласників як соціально-педагогічне явище важливий процес становлення взаємовідносин особистості з соціумом (суспільством і навколишнім середовищем) на основі сукупності соціальних знань, соціально-розвиваючого спілкування і